

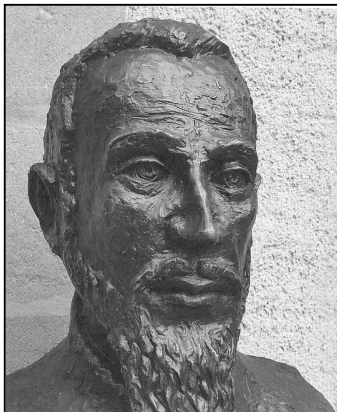
A vallásszabadság úttörője: Sebastian Castellio

„Ez az esemény sok derék embert megrémített, a botrányok botrányát váltotta ki, s ez aligha fog valaha is feledésbe merülni”, áll egy névtelen bázeli röpiratban, amely röviddel Szervét Mihály 1553. október 27-i elégetése után íródott. „Mert a derék emberek e tett láttán sok súlyos szemrehányást tesznek: Először is azért, mivel Genfben megölték egy embert, másodsor, mivel Kálvin segítségével ölték meg.”

Genf a reformátor Kálvin János városa volt. Ő volt annak vezető lelkésze, és egyik tanítványa által keresetet nyújtott be a városi tanácshoz Szervét Mihály spanyol orvos ellen – eretnokség miatt: Szervét megkérdőjelezte Isten háromságának egyházi tanát. De léteztek olyan protestánsok, akiket felháborított Kálvin eljárása: ezek egyike volt Kálvin egykori munkatársa, az időközben bibliafordítóvá és a görög nyelv bázeli professzorává lett *Sebastian Castellio* (1515-1563): „Egy embert megölni nem azt jelenti, hogy megvédeni egy tanítást, hanem azt, hogy egy embert megölni. Amikor a genfiak megölték Szervétet, nem egy tant védelmeztek, hanem megölték egy embert.”

A 16. században persze egyáltalán nem volt magától értetődő, hogy egy egyén életét fölébe helyezték a helyes tanításnak. *Mirjam van Veen* amszterdami egyháztörténész új Castellio-életrajza szemléletesen írja le Európa vallási-politikai helyzetét a 16. század közepén: A protestáns egyházak létrejötte lényegében megszüntette Európa vallási egységét. Ez sokkolta az akkori embereket, mivel elterjedt volt az az elképzelés, hogy a vallási egység nélkül a

társadalom káoszba süllyed. Ha valaki az általánostól eltérő vallási tant képviselt, az politikai fenyegetésnek számított. A protestáns egyházi vezetők már hamarosan megpróbálták vagy a fejedelmek, vagy a városi magisztrátusok segítségével új, vallásilag egységes településeket

létrehozni. Ily módon azok, akik még az imént a maguk lelkiismereti döntésére hivatkoztak a pápával szemben, üldözöttekből üldözőkké váltak. *Mirjam van Veen* így foglalja össze Castellio álláspontját: „Kortársai megkíséreltek új egységet teremteni, neki azonban az volt a meggyőződése, hogy el kellene fogadni a különbözőségeket.”

Castellio másoknál előbb ismerte fel a felekezeti korszak problémáit: Aki egységet akar teremteni, az migrációt és háborút vált ki. Az első nagy vallásháborúk egyike Castellio szülőhazáját, Franciaországot rendítette meg: „Ez a háború más, mint a többi háború. Tudniillik vég nélküli háború”, írta róla Castellio.

A reformáció révén a polgárháború európai jelenséggé vált. Már nem fejedelmek harcoltak hatalomért és területekért, hanem hétköznapi emberek látták szomszédaik-

ban az Ördög eszközeit: „Minden párt arra törekszik, hogy tökéletesen megsemmisítse a másikat. Továbbá mindkét párt ünnepélyes fogadalmat tett, hogy utolsó lehetéig és utolsó csepp véréig harcolni fog.” Castellio aztán rezignáltan folytatja: „Jobb lett volna, ha a keresztény felebaráti szeretet és az ellenségszeretet mellett kötelezték volna el magukat.”

A bázeli tudós számára az Istennek tetsző élet volt fontos, nem pedig a tanításbeli összhang, főképpen hogy az olyan „homályos kérdéseket”, mint Isten háromsága, emberek kiválasztottsága vagy a megigazulás, nem lehet egyértelműen megoldani. Castellio utolsó tanulmánya „A kételkedés és a hit, a nem-tudás és a tudás művészete” címet viseli. Castellio fölismerete, hogy az „Isten” szó többjelentésű, s az értelmezések között folyó vita arra utal, hogy nem lehet egyértelműen megtalálni az igazságot: „Mert az összes tudós férfiak összeadott értelme bizonyosan nem olyan vak, hogy már oly sok évszázad óta vitatkozniuk kellene egyértelmű kérdéseken”, érvelt Castellio. Ezért úgy vélte, a keresztényeknek meg kellene tanulniuk együtt élni a kétségekkel. Ez egykor és ma is politikai jelentőségű gyakorlat: „Manapság, amikor a keresztény egyházakban mindenütt megölik a legszenvedőbb férfiakat, a keresztények sosem követnének el oly sok gyalázatos gyilkosságot (amelyeket már hamarosan meg kell majd bánniuk), ha kétségbe vonnák saját cselekvésüket.”

Christoph Fleischmann

Forrás: Publik-Forum, 2016/

Merészség és tágas szív

Katharina Zell szerepe a reformációban

A szeretetre méltó strasbourg reformátornőnek, Katharina Zellnek tágas szíve volt – miközben mindig készen állt a vitára is. Egy Schütz nevű asztalosmester lányaként született 1497-ben. Már kislányként sokat töprengett vallási kérdéseken. Gyakran járt szentmisére, és ahogy élete végén mondta: „Szerettem a plébános urakat, és féltém tőlük.” Szülőföldje, a gazdag Elsass metropolisza, a Felső-Rajna partján elte-

rülő Strasbourg a maga 25 000 lakosával a birodalom egyik legnagyobb városa, a könyvkészítés egyik központja. A strasbourgiak büszkék a székesegyházukra, amelynek tornya akkoriban a legmagasabb volt az egész kereszténységben. 1520-tól azonban a reformáció változásainak szele fúj a szabad birodalmi városban.

Az a *Matthäus Zell* nevű pap, akihez Katharina 1523-ban felesé-

gül megy, és aki mellett élete végéig kitart, az első evangélikus prédikátor a strasbourgi székesegyházban – *Wilhelm von Hohnstein* püspök és a katolikusok elkeseredett ellenállása ellenére. De a városi tanács támogatja Matthäus Zell, aki egy fából készült, hordozható szószékről prédikál, amelyet követői készítettek, és amelyet a templom hajójában helyeznek el a prédikációkhoz. Prédikációit többnyire mintegy 3000